

Juridiske forutsetninger for insektproduksjon i Sverige og Norge

Utarbeidet av:
Happy Alien AB
for
Dalarna Science Park
februar 2021

Innhold

Bakgrunn	2
1 EU/EØS regelverk som er felles for Norge og Sverige	3
1.1 Insekter som næringsmiddel	3
1.2 Insekter som dyrefôr	7
1.3 Frass som gjødsel	9
1.4 Fôr til insektoppdrett	10
2 Spesialbestemmelser i Norge	11
2.1 Insekter som næringsmiddel	11
2.2 Insekter som dyrefôr	13
2.3 Frass	13
2.4 Dyrevelferd	13
2.5 Relevante myndigheter	14
3 Spesialbestemmelser i Sverige	15
3.1 Insekter som næringsmidler	15
3.2 Insekter som dyrefôr	15
3.3 Frass	16
3.4 Dyrevelferd	16
3.5 Relevante myndigheter	16
4 Svensk-norsk samhandel	17
4.1 Svensk importør av insekter og insektprodukter	18
4.2 Norsk eksportør av insekter og insektprodukter	19
4.3 Norsk importør av insekter og insektprodukter	19
4.4 Svensk eksportør av insekter og insektprodukter	20
4.5 Import og eksport av restprodukter til insektfôr	20
5 Pågående og fremtidige prosesser	22
6 Konklusjon – muligheter og hinder	24

Bakgrunn

Insekter ble sett på som en delikatesse i antikkens Hellas. Aristoteles selv skrev om hvor godt han likte sangsikader. Mennesker i hele verden har spist insekter i titusener av år. Allikevel blir praksisen, også kalt *entomofagi*, ansett som en eksotisk kuriositet av de fleste skandinavere.

I løpet av de siste 10-12 årene har insekter som mat fått økt oppmerksomhet hos både bønder, helse- og miljøbevisste forbrukere, kulinariske feinschmeckere, klimaaktivister og forskere innen landbruk og ernæring. En milepæl oppsto i 2013, da FNs organisasjon for landbruk og ernæring publiserte rapporten *Edible Insects: Future Prospects for food and feed security*². Rapporten bekreftet at insekter er like næringsrike som større produksjonsdyr, samtidig som de krever langt mindre fôr, vann og areal for oppdrett. I tillegg kan fôr til insekter bestå helt av nedbrytbart organisk avfall.

Norske og svenske entreprenører, forskere og aktivister jobber i dag for at insektproduksjon kan bidra til en mer sirkulær og bærekraftig økonomi og landbrukspraksis. KLIPP-prosjektet er et godt eksempel og skal bidra til å skape forutsetninger for storskala insektproduksjon i Indre Skandinavia³. Denne rapporten utreder legale forutsetninger for KLIPP sine ambisjoner.

I del 1-3 oppsummerer vi lovverk som regulerer oppdrett og omsetning av insekter i EU, Sverige og Norge. I del 4 sammenfatter vi regler for grenseoverskridende handel og transport av insektprodukter og restprodukter fra jordbruk. Det er mye som skjer på «insektfronten» og det er ikke lenge til deler av denne rapporten er utdatert. I del 5 opplyser vi derfor om ulike nettsider du kan besøke for å holde deg oppdatert på dette området. Vi avslutter med å oppsummere muligheter og hindre som dagens regelverk skaper for svenske og norske insektbedrifter.

¹ Bilde fra bramat.no

² Et sammendrag av rapporten finner du [her](#).

³ Klimatsmart proteinproduksjon, Interreg Norge Sverige prosjekt jan 2020- sep 2022

1 EU/EØS regelverk som er felles for Norge og Sverige

Som medlemmer av EU og EØS gjelder de aller fleste regler rundt produksjon og salg av insekter både for Norge og Sverige. Derimot har de to landene tidligere hatt ulik tolkning av EUs *Ny mat-forordning*, som er det viktigste regelverket rundt produksjon og omsetning av næringsmidler. Dette førte til at landene frem til høsten 2020 hadde ulik praksis gjeldende salg av insekter som mat.

1.1 Insekter som næringsmiddel

For å sikre at nye næringsmidler er trygge skal de godkjennes før de kan omsettes på EU-markedet. Dette reguleres i Ny-mat forordningen (EU [2015/2283](#)). Forordningen setter rammer for produksjon og salg av insekter for menneskelig forbruk innenfor EU/EØS. Betegnelsen *ny mat* defineres av EU som all mat som ikke ble brukt til menneskelig forbruk innenfor EU før 15. mai 1997 – uansett dato for når de respektive landene fikk medlemsstatus.

Det er forbudt for enhver virksomhet i næringsmiddelbransjen i EU/EØS å lansere et produkt som er kategorisert som ny mat uten å motta autorisasjon på forhånd. Produkter autoriseres av EU via en evalueringsprosess som utføres av Den europeiske myndighet for næringsmiddeltrygghet – EFSA⁴. I korte trekk må følgende kriterier oppfylles for at et nytt næringsmiddel skal godkjennes:

- Næringsmiddelet er ikke helsefarlig
- Bruken av næringsmiddelet må ikke villede forbrukeren
- Næringsmiddelet må ikke være ernæringsmessig uheldig for forbrukeren

[I unionslisten over ny mat](#) kan du se alle næringsmidler som har blitt godkjent siden 1997, da den første ny mat-forordningen trådte i kraft. På [EU-kommisjonen sine nettsider](#) er det også mulig å se hvilke søknader EU-kommisjonen har til behandling for øyeblikket.

Som første insekt ble stor melbille (*Tenebrio molitor*) den 13. januar 2021 kunngjort av EFSA som en art som [trygt kan godkjennes som ny mat](#), gitt at de produseres under spesifikke og kontrollerte forhold.

1.1.1 Hele insekter og den gamle Ny mat-forordningen

Næringsmidler som er ekstrahert eller isolert fra insekter eller andre dyr falt innenfor definisjonen av ny mat i den gamle forordningen⁵ som opphørte i desember 2017. Insekter hvor deler er fjernet (f.eks. vinger, føtter, tarm, etc.), skulle dermed klassifiseres som ny mat. Men på grunn av en «formuleringsfeil» i den gamle forordningen var det ingen direkte

⁴ European Food Safety Authority

⁵ EU forordning [258/97](#)

henvisning til *hele* dyr. Ulike land i EU har derfor tolket Ny mat-forordningen ulikt. Dette har ført til ulik praksis når det gjelder oppdrett og omsetning av insekter i Norge og Sverige.

I den nye forordningen som trådte i kraft i januar 2018 ble det presisert at alle – inkludert hele – insekter og næringsmidler fra insekter er ansett som ny mat. Virksomheter i EU/EØS land som hadde tolket det gamle regelverket slik at hele insekter ikke ble definert som «ny mat» - og som dermed hadde bedrevet omsetning av hele insekter uten å søke godkjenning – fikk i en overgangsperiode lov til å fortsette sin virksomhet, dersom de sendte inn en søknad om godkjenning til EU-kommisjonen innen 1. januar 2019.

Nedenfor vises hvilke insekter som har søknad om godkjenning inne hos EU-kommisjonen og som dermed kan selges som næringsmiddel i EU/EØS under overgangsordningen⁶:

	<p>Melbille <i>Tenebrio molitor</i> <i>Alphitobius diaperinus</i></p>
	<p>Sirisser <i>Acheta domesticus</i> (hussiriss) <i>Gryllobates sigillatus</i> (tropical house cricket)</p>
	<p>Europeisk vandrings-gresshoppe <i>Locusta migratoria</i></p>
	<p>Bidronelarver <i>Apis mellifera</i></p>
	<p>Svart soldatflue <i>Hermetia</i></p>

Hvor lang overgangsperioden blir avhenger av hvor lang tid det tar før EFSA behandler søknadene for insektypene. Som tidligere nevnt har én av disse artene nylig blitt vurdert som trygg av EFSA – nemlig melbillen *tenebrio molitor*.

⁶ Mer utdypende informasjon om hver enkelt art finnes [her](#).

1.1.2 Søknad om godkjenning av ny mat

Det er den første matprodusenten som introduserer ny mat på EU-markedet, som må ta initiativ for å motta godkjenning for produktet. Dette gjelder uansett hvordan produktet senere vil brukes, inkorporeres eller etterbehandles hos andre produsenter ned i forsyningskjeden. Med andre ord vil primærprodusenten⁷ - insektoppdretteren - spille en nøkkelrolle i autorisasjonsprosessen og ofte være først ute med å sende inn søknader for spesifikke insekter. Dette begrunnes med at primærprodusenter kontrollerer fôret til insektene, samt andre viktige produksjonsprosesser med innvirkning på innholdet til det ferdige produktet.

Ny-mat forordningen skiller mellom *institusjonelle søkere* og *ikke-institusjonelle søkere*⁸.

Institusjonelle søkere

- nasjonale myndigheter bidrar i søknadsprosessen.
- flere selskaper søker sammen gitt at de produserer insekter av samme art¹.
- mest relevant i tilfeller der tredjeland (ikke-EU-) søker om å få selge insektbaserte produkter på EU-markedet.

Ikke-institusjonelle søkere

- enhver lovlig eller fysisk person, uavhengig av EU-medlemskap.
- kan være enkeltpersoner eller flere personer eller produsenter som sender felles søknad
- vil ofte være virksomhetseiere, konsulenter, interesseråd og bransjeforeninger

Dersom man har et horisontalt eller vertikalt samarbeidsforhold, kan flere primærprodusenter sende en søknad i fellesskap⁹. De må da oppgi en presis beskrivelse av produkter og produksjonsprosesser.

Søknadsprosessen er felles for alle land som er medlem av EU og EØS og søkere fra Norge og Sverige følger dermed samme prosess. Alle søknader om godkjenning av ny mat skal sendes elektronisk gjennom EU-kommisjonens nettsted (via portalen ved navn «e-submission»).

Det finnes i hovedsak to måter å søke om godkjenning av ny mat. For begge prosedyrer skal søknaden bestå av:

1. Et følgebrev utformet i samsvar med vedlegg 1 til EU-forordning [2017/2469](#)
2. Teknisk dokumentasjon (administrative og vitenskapelige opplysninger)
3. Et sammendrag av vedlagt dokumentasjon

Den vanligste prosedyren for å søke om godkjenning av ny mat er beskrevet i Ny mat-forordningens artikkel 10. Søknaden skal inneholde:

- ◆ Søkerens navn og adresse

⁷ En primærprodusent defineres som en virksomhet som produserer, driver med oppdrett eller dyrking av råvarer; dette inkluderer innhøsting, melking og husdyrproduksjon før slaktning.

⁸ [IPIFF briefing august 2019](#)

⁹ Horisontalt samarbeidsforhold: primærprodusenter som avler samme insektsart og har identiske produksjonsprosesser. Vertikalt samarbeidsforhold: Produsenter og aktører som tilhører ulike ledd i samme forsyningskjede basert på én insektart.

- ◆ Navnet på og beskrivelsen av det nye næringsmiddelet
- ◆ Produksjonsprosessen
- ◆ Grundige opplysninger om sammensetningen av det nye næringsmiddelet
- ◆ Vitenskapelig dokumentasjon som viser at produktet er helsemessig trygt
- ◆ Forslag til bruksbetingelser og merkekrav

Flere detaljer om krav til søknaden er beskrevet i gjennomføringsforordningen, for eksempel om hvordan søknaden skal struktureres og innholdet presenteres¹⁰. EFSA utarbeidet et [veiledende dokument](#) for å hjelpe søkere med prosedyren. I tillegg har EFSA utarbeidet en [sjekkliste](#) over dokumentasjonen som legges ved søknaden.

Behandling av søknaden beregnes å ta minst 17 måneder, fordelt på 3 steg:

1. EU-kommisjonen kontrollerer om søknaden er gyldig.
2. EFSA vurderer sikkerheten til næringsmidlet og gir deretter sin vurdering til EU-kommisjonen innen 9 måneder etter mottakelse.
3. EU-kommisjonen tar en avgjørelse senest sju måneder etter at de har mottatt EFSA sin vurdering, med mindre det oppstår krav om ytterligere opplysninger.

En mer detaljert beskrivelse av søknadsprosessen i henhold til artikkel 10 i Ny mat-forordningen er tilgjengelig via [Livsmedelverkets nettsider](#) samt via [Mattilsynets nettsider](#).

En mindre vanlig prosedyre for å søke om godkjenning av ny mat gjelder for mat som tradisjonelt har vært brukt over lang tid i land utenfor EU/EØS-området. Tradisjonelle næringsmidler må ha blitt brukt sammenhengende i minst 25 år i det vanlige kostholdet til et vesentlig antall mennesker i tredjeland. Regler for godkjenning av denne typen mat er noe enklere og er beskrevet i Ny mat-forordningens artikkel 14.

Denne søknaden stiller også detaljerte krav til vitenskapelige data, administrative opplysninger og hvordan søknaden skal struktureres. EFSA har utarbeidet et [veiledende dokument](#) for å hjelpe søkere å utarbeide meldinger og søknader om tradisjonelle næringsmidler fra tredjeland etter artikkel 14.

1.1.3 Andre krav til produsenter av næringsmidler i EU/EØS

Det finnes en rekke EU-forordninger som regulerer produksjonen av næringsmidler¹¹. Regelverket fastsetter krav til driftsrutiner som kjøling, varmebehandling, innpakking, renhold, personlig hygiene, vannforsyning og avfallshåndtering.

Ansvar for å følge gjeldende regelverk ligger hos alle virksomheter i hele produksjonskjeden, enten de er:

- ◆ Primærprodusenter, som bønder og fiskere
- ◆ Foredlere, som slakterier og meierier
- ◆ Distributører, som grossister og transportører

¹⁰ EU gjennomføringsforordning [2017/2469](#)

¹¹ Se for eksempel forordning om næringsmiddelhygiene (EU [852/2004](#)) samt forordning om særskilte hygieneregler for håndtering av næringsmidler med animalsk opprinnelse (EU [853/2004](#)).

- ◆ Utsalgssteder, som butikker og kiosker
- ◆ Serveringssteder, som restauranter og kantiner.

EU forordning [1169/2011](#) beskriver hvordan næringsmidler skal merkes. God merking skal sikre at forbrukere i EU og EØS får informasjon om maten de spiser. Regelverket krever at det gis tydelig informasjon om hva matvaren inneholder, hvordan det er fremstilt, holdbarhet, råd for oppbevaring, opprinnelsesland, næringsinnhold og en rekke andre opplysninger. I tillegg gis retningslinjer for markedsføring og hvordan merkingen presenteres, for eksempel skriftstørrelse. Visse regler for merking av mat finnes også i EU-forordning [178/2002](#) om prinsipper for næringsmiddelregulering, for eksempel §16 og EU-forordning [197/2006](#) om ernærings- og helsepåstander om næringsmidler.

Det stilles strenge krav til merking av mat som kan forårsake allergiske reaksjoner – noe [det viser seg](#) at visse insekter kan gi mennesker med skaldyrallergi. Det er produsenten av næringsmiddelet som har hovedansvaret for merking av mat, men importør, forhandler og de som serverer maten har også et stort ansvar.

1.2 Insekter som dyrefôr

Når det gjelder bruk av insekter til dyrefôr er det i hovedsak EU-forordning [999/2001](#) («TSE-regelverket» i Norge) du må forholde deg til. Denne forordningen begrenser og/eller forbyr blant annet bruk av dyreprotein i dyrefôr. Bestemmelsen oppsto som følge av problemene med *bovin spongiform encefalopati* (bedre kjent som kugalskap) på 1980- og 90-tallet. Denne sykdommen ble knyttet til fôring med kjøttbenmel.

Insekter er omfattet i forbudet mot bruk av dyreprotein i dyrefôr. Derimot ble det i 2017 foretatt en regelendring som konkluderte med at insektbaserte proteinmidler kan brukes i fiskeoppdrett¹². I dag er følgende sju arter tillatt å bruke i fôr i fiskeoppdrett i EU/EØS:

¹² Forordning [2017/893](#).

	<p>Svart soldatflue <i>Hermetia illucens</i></p>
	<p>Melbiller <i>Tenebrio molitor</i> og <i>Alphitobius diaperinus</i></p>
	<p>Sirisser <i>Acheta domesticus</i>, <i>Gryllodes sigillatus</i> og <i>Gryllus Assimilis</i></p>
	<p>Husflue <i>Musca Domestica</i></p>

EU-kommisjonen forventer at bruk av insekter til dyrefôr kan utvides i fremtiden, for eksempel at insektmel kan brukes i fôr til svin og fjørfe¹³. En forutsetning er at det utvikles metoder for å analysere innholdet i animalsk protein. Godkjenning av insektmel avhenger også av om arten oppfyller følgende krav¹⁴:

- ◆ En godkjent art skal ikke være patogen eller ha annen negativ innvirkning på helsen til planter, dyr eller mennesker
- ◆ Den skal ikke kunne være bærer for plante-, dyre- eller menneskebaserte patogener
- ◆ De skal hverken være klassifisert som en fredet eller invaderende art.

En annen forutsetning er at du i oppdrett av insekter følger bestemmelsene, beskrevet i 1.4, om hva insekter kan føres med.

1.2.1 Krav til produsenter av insektbasert dyrefôr

Døde insekter til dyrefôr klassifiseres av EU som *dyrebiprodukt*, det vil si dyr og dyreprodukter som ikke er tiltenkt menneskelig forbruk. Produksjon av denne typen biprodukter omfattes av spesielle krav, beskrevet i regelverket om animalske biprodukter for ikke-humant konsum (EU [1069/2009](#) og EU [142/2011](#)) samt tidligere nevnt TSE-regelverk¹⁵. Det stilles krav til hver del av produksjonsprosessen. Kort fortalt skal dyrebiprodukter håndteres, i alle produksjonsledd, på en temperaturkontrollert, steril og ren måte som hindrer krysskontaminering og/eller skadelig spredning til dyr eller mennesker.

¹³ [Nyhet feednavigator](#)

¹⁴ Listen over insekter som er ansett som invaderende finnes i EU-forordning [1143/2014](#) – en liste som i utgangspunktet skal oppdateres med jevne mellomrom, og som det er lurt å følge med på.

¹⁵ Mattilsynet har en [veileder](#) til regelverket.

Det nevnte regelverket presiserer spesifikke bestemmelser for produksjon av insektmel¹⁶, for eksempel når det gjelder partikkelstørrelse, varmebehandling, tidsomfang og trykkbehandling av råvarene. Produsenten må også bevise at det ferdige produktet ikke inneholder mer enn tillatt mengde salmonella, enterobacter, og clostridium-bakterier. Et helsesertifikat utstedes dersom alle disse kravene fylles og etter dette kan produktet lovlig selges og/eller brukes. EU krever også at insekter må produseres i fasiliteter som er spesifikt godkjent for dette formålet.

Olje og hydrolysert protein laget av insekter er bearbeidet på en måte som gjør at sluttproduktet ikke inneholder animalske bestanddeler¹⁷. De kan derfor brukes i fôr til alle dyr.

Metoder for avlivning av insekter bør være raske og effektive. Hvordan man avliver vil avhenge av forholdene under oppdrett og det ønskede sluttprodukt. Frysing, oppvarming og knusning anses som hensiktsmessige avlivingsmetoder. Dersom det benyttes oppkverning av insektene, må virksomheten være registrert som ikke-primærprodusent. Dette medfører at virksomheten får krav om fareanalyse og kritiske kontrollpunkter. Videre skal døde insekter som av ulike grunner ikke brukes til fôrproduksjon, behandles i tråd med reglene om håndtering og avhending av animalske rester, avføring og øvrige biprodukter, som beskrevet i forordning [1069/2009](#), kapittel 2.

1.2.2 Insekter som fôr til kjæledyr

Fôr til pelsdyr og kjæledyr er unntatt mange av reglene som gjelder fôr til produksjonsdyr. Det er lov å produsere fôr til kjæledyr med levende, rå og bearbejdede insekter, både viltfangede og oppdrettede, så lenge det ikke utgjør en risiko for folke- og dyrehelsen. Det stilles heller ingen krav til insektsarten så lenge fôrprodusenten kan dokumentere at fôret er trygt. Produsenter av fôr til kjæledyr må imidlertid også følge regelverket rundt dyrebiprodukter, samt systemkrav og materielle krav til råstoff, prosess og sluttprodukt¹⁸.

1.3 Frass som gjødsel

Et sekundært bruksområde fra insektsoppdrett er avføringen som insekter produserer i løpet av vekstperioden. Forskingen er fremdeles i en tidlig fase, men det har vist seg at frass kan være mer effektivt enn tradisjonell naturgjødsel og en praktisk og realistisk gjødselkilde²⁰.

For øyeblikket er frass godkjent som bruk til gjødsel, jordforbedring og næringsstoff i henhold til EUs forordning om økologisk produksjon men er en godkjenningsspliktig aktivitet²¹. Det omfattes av regler for håndtering og avhending av animalske rester, avføring og øvrige biprodukter, som beskrevet i forordning [1069/2009](#).

¹⁶ prosesserte insektproteiner

¹⁷ Hydrolysert protein: Polypeptider, peptider og aminosyrer, og blandinger av disse som fremstilles ved hydrolysen av animalske biprodukter.

¹⁸ Les mer om hva som omfatter begrepet 'systemkrav' på [Mattilsynets nettsted](#).

¹⁹ Bilde fra [mynewsdesk](#)

²⁰ [Bessigamukama et al., 2020](#)

²¹ EU [834/2007](#)

1.4 Fôr til insektoppdrrett

Foruten reglene som er nevnt tidligere og som gjelder fôrprodusenter, må virksomheter som driver insektoppdrrett forholde seg til regler som gjelder fôr til produksjonsdyr.

Ifølge EU-forordning [1069/2009](#) (artikkel 3b) blir insekter ansett som produksjonsdyr og må dermed følge samme bestemmelser som gjelder for kveg, svin, fjærkre, mm. Ifølge EUs forordning [999/2001](#) for forebygging av TSE er det ikke tillatt å fôre produksjonsdyr med drøvtyggerproteiner, kjøkken- og matavfall, usolgte dagligvareprodukter som inneholder kjøtt eller fisk, kjøttbenmel, naturgjødsele eller menneskelig avføring.

Det er tillatt å drive insektoppdrrett med fôr fra én eller flere av følgende kategorier²²:

1. Fôr som er inkludert i [fôrmiddelkatalogen](#)²³ til EU-forordning [68/2013](#) om fôr til matproduserende dyr. Katalogen omfatter et titalls behandlingsmetoder og flere hundre spesifikke fôrtyper²⁴.
2. Mat som ble produsert for menneskelig forbruk, men som ikke lenger er tiltenkt menneskelig forbruk. Det vil si produkter som er forbi utløpsdato eller har produksjons- eller emballasjemangler som ikke påvirker selve råvaren (f.eks. kosmetiske feil).
3. Behandlede biprodukter fra slaktehus som skinn, hår, fjær, ben, osv. Med andre ord produkter som kommer fra dyr som mennesker spiser, men som ikke har nærings- eller markedsverdi.

²² Ref. EUs forordning [999/2001](#) samt [spesialutredning utført av EFSA](#) (se spesielt side 11-12 og 24-25).

²³ senest oppdatert i [2017](#)

²⁴ Inkludert i katalogen er f.eks. ulike bestanddeler av korn som havre, hvete, bygg, mm; poteter og gulrøtter i ulike tilstander (rå, hele, kun skallet, restprodukter fra produksjon, mos, mm.); restprodukter fra brødproduksjon og drav fra ølproduksjon. I tillegg tillates enkelte typer fôr som er produsert fra andre dyr, inkludert melk, egg, honning, utsmettet fett, eller blodprodukter fra ikke-drøvtyggere.

2 Spesialbestemmelser i Norge

2.1 Insekter som næringsmiddel

Når det gjelder insekter som mat, støtter Norge via Mattilsynet seg til de nåværende EU/EØS-reglene og da spesielt Ny mat-forordningen, som ble gjennomført i norsk rett gjennom forskrift nr.1215 om ny mat ([Ny mat-forskriften](#)).

Proessen for å søke om godkjenning av ny mat er den samme for norske virksomheter som for EU-medlemmer (se punkt 1.1.2). En offisiell norsk oversettelse av søknadsprosessen for ny mat finnes [her](#).

Mattilsynet vurderte at hele dyr – også insekter – og tilberedninger laget fra hele dyr *ikke* var omfattet av virkeområdet til den gamle ny mat-forordningen. Med andre ord kunne du lovlig omsette hele insekter på det norske markedet så lenge du fulgte regelverk rundt produksjon og salg av næringsmidler. I den nye forordningen ble det presisert at alle – inkludert hele – insekter og næringsmidler fra insekter er ansett som ny mat²⁵.

Mattilsynet har bestemt at hele insekter og tilberedninger fra hele insekter som ble omsatt lovlig på det norske markedet før 1. januar 2018 (når den nye forordningen trådte i kraft), og hvor det er sendt søknad om godkjenning til EU-kommisjonen innen 1. januar 2019, skulle komme inn under en overgangsordning. Det gjelder følgende insektarter:

- ◆ *Tenebrio molitor* (stor melbille)²⁷
- ◆ *Alphitobius diaperinus* (liten melbille)
- ◆ *Acheta domesticus* (hus-siriss)
- ◆ *Gryllodes sigillatus* (siriss)
- ◆ *Locusta migratoria* (gresshoppe)

Det er søkt om databeskyttelse for noen av insektsartene som faller inn under overgangsordningen. Det betyr at produktet, dersom det ved godkjenning innvilges databeskyttelse, kun kan omsettes av det aktuelle søkeren i de fem årene databeskyttelsen varer. Andre aktører må fjerne slike produkter fra markedet, søke godkjenning av det samme

²⁵ En [fortolkingsdom](#) fra 1. oktober 2020 bekreftet at hele insekter *ikke* ble definert som ny mat av EUs gamle forordning (258/97).

²⁶ Bilde: Urbanmat.no stekte sirisser

²⁷ Som nevnt ovenfor ble stor melbille og produkter derav nylig vurdert og [erklært](#) for å være trygg ny mat av EFSA.

produktet med egen dokumentasjon og/eller inngå avtaler med søkeren som har fått databeskyttelse for sitt produkt²⁸.

Før nordmenn søker til EU-kommisjonen om å få godkjent ny mat (se prosedyrer ovenfor), må de undersøke om næringsmiddelet eller ingrediensen faktisk er ny mat. Du må altså undersøke om maten har blitt brukt til humant konsum i EU eller EØS før 15. mai 1997. Mattilsynet vurderer dokumentasjonen²⁹, men før du ber om en konsultasjon kan det være lurt å sjekke EUs [Novel Food Catalogue](#). Der listes næringsmidler eller næringsmiddel ingredienser som tidligere har blitt vurdert av EU-myndigheter til å være ny mat eller ikke. Alle forespørslers om ny mat-status skal stilles til og behandles av Mattilsynets hovedkontor, seksjon merking og kvalitet. Mer informasjon finnes på Mattilsynets nettsider.

2.1.1 Andre bestemmelser for norske næringsmiddelprodusenter

Nye næringsmiddelvirksomheter registreres via et nettbasert [skjema](#). Et [annet skjema](#) gjelder for endring av eksisterende næringsmiddelvirksomhet³⁰.

Den norske [matloven](#) og [forskrifter under matloven](#)³¹ gjelder for alle næringsmidler. Gjennom internkontroll har virksomheten selv ansvar for å kunne dokumentere at produkter de omsetter er trygge. Produsenter, selgere og importører av næringsmidler skal følge regelverket i [Matinformasjonsforskriften](#), som inneholder bestemmelser utover EU/EØS regelverk og gjelder også varer som selges på Internett³². Matinformasjonsforskriften krever blant annet:

- ◆ At informasjon om maten skal være på norsk³³
- ◆ Krav til opplysninger om varebetegnelse, opprinnelsesland og sort for visse frukt og bær
- ◆ Krav til informasjon om genmodifiserte næringsmidler

Flere detaljer rundt krav til merking finnes på Mattilsynet [nettsider om matmerking](#), som for eksempel krav til skriftstørrelse, næringsdeklarasjon og holdbarhet.

²⁸ [Forskrift om ny mat](#), jf. forordning [2015/2283](#) artikkel 26 og 27

²⁹ I henhold til § 1, jf. artikkel 4 i EUs ny mat-forordning ([2015/2283](#)).

³⁰ Mer informasjon om registrering finnes [her](#).

³¹ Se for eksempel [Generell forskrift om næringsmidler](#)

³² For eksempel EU forordning [1169/2011](#) om matmerking mm.

³³ u\Unntak gis for språk med lignende stavemåte som norsk, svensk vil trolig falle i den kategorien.

2.2 Insekter som dyrefôr

Virksomheter som produserer insektmel og fôrblandinger som inneholder insektmel må være godkjent og listeført hos Mattilsynet og ellers følge EU-regler for dyrefôr angitt ovenfor (1.2), der det viktigste er regler om fôrhygiene³⁴ samt TSE-regelverket.³⁵

Hele veilederen for insekter til bruk i fôr i Norge finnes [her](#). Her finnes også norske særregler rundt merking av norske fôrblandinger som inneholder insektmel.

Alle produsenter av mat til kjæledyr i Norge skal være godkjent av Mattilsynet som anlegg for kjæledyrfôr. I november 2020 publiserte Mattilsynet en [veileder for deg som produserer fôr til kjæledyr](#).

2.3 Frass

Ifølge Mattilsynet er rester fra insektoppdrett (frass) en godkjent kandidat for produksjon av gjødselvarer. Dersom insektgjødsel skal omsettes som «økologisk gjødsel» til bruk i hager/krukker osv. er det krav om hygienisering, stabilisering og krav til tungmetallinnhold mm jf. [gjødselvarerforskriften](#) §10 og vedlegg 4. Det er videre krav om å registrere gjødselvarerproduktet. [Her](#) finner du Mattilsynets veiledning til forskrift om gjødselvarer av organisk opphav.

2.4 Dyrevelferd

Den norske [dyrebeskyttelsesloven](#) gjelder ikke for insekter, men de omfattes av [Forskrift om velferd for produksjonsdyr](#) som stiller krav til tilsyn, plass til bevegelse, fôr og vann.

³⁴ EU forordning [183/2005](#)

³⁵ TSE-forskriften er utformet med formål om å forebygge, kontrollere og utrydde overførte spongiforme encefalopatier (transmissible spongiform encephalopathies – TSEer). Forskriften kan du lese [her](#). Mattilsynet har laget en [veileder](#) som beskriver bruksbegrensninger for materialer av animalsk opprinnelse i fôr innenfor TSE-regelverket – veilederen inkluderer en seksjon om insektmel.

2.5 Relevante myndigheter

Følgende myndigheter er relevante for deg som skal drive oppdrett eller salg av insekter som næringsmiddel, dyrefôr og gjødsel i Norge:

Mattilsynet er et forvaltningsorgan med klart størst autoritet på dette området i Norge. Rollen deres er å utarbeide forslag til, informere om, kontrollere, ha beredskap og håndheve gjeldende lovene og reglene for å sikre norske forbrukere trygg mat og drikkevann. Videre gir Mattilsynet faglige råd til Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeri-departementet og Helse- og omsorgs-departementet. Med hensyn til oppdrett, salg og transport av insekter som mat fungerer Mattilsynet både som en veileder og kontrollør med hensyn til relevante lover og regler.

Miljødirektoratet er et uavhengig statlig organ underlagt Klima- og miljødepartementet. Formålet til etaten er å bistå med kunnskapsgrunnlag med hensyn til miljørelaterte nasjonalpolitikk, samt iverksette politikken og delta i internasjonalt miljøarbeid. Direktoratet driver kunnskapsformidling og gransking med tanke på de miljømessige variablene knyttet til insektoppdrett – fra miljøbesparende egenskaper til bruk av insektbasert naturgjødsel.

Landbruks- og matdepartementet har hovedansvar for hvert ledd av verdikjeden med hensyn til mat, dyr, planter, skog og jordbruk i hele landet. Blant annet legger denne myndigheten føringer på merking av matvarer, generell veiledning av forbrukere og prissetting.

Helse- og omsorgsdepartementet er et departement underlagt norsk regjering og er øverste myndighet i spørsmål om helsetrygghet i forbindelse med mat. For eksempel fastsatte departementet den norske forskriften om ny mat, basert på EUs Ny mat-forordning. i juli 2017.

Tollvesenet er etaten for administrasjon av vareflyt over landegrensen og har en myndighet som ofte utøves i form av toll og avgifter. Naturlig nok gjelder dette også import og eksport av varer over svenskegrensen. Nærmere informasjon om hvordan dette fungerer med tanke på inn- og utførsel av insekter og andre relevante varer finner du lenger ned i rapporten.

3 Spesialbestemmelser i Sverige

3.1 Insekter som næringsmidler

Sveriges forhold til insektbaserte næringsmidler skiller seg noe fra Norges på grunn av ulik tolkning av den gamle ny mat-forordningen. I motsetning til Norge definerte svenske myndigheter at hele insekter falt innenfor virkeområdet til den gamle ny-mat forordningen. Sverige har altså ikke tillatt salg av insektbaserte produkter, verken til mat eller til fôr, uten godkjenning av EU-kommisjonen.

Som tidligere nevnt slo EU-domstolen høsten 2020 fast at den gamle ny mat-forordningen *ikke* gjaldt for hele insekter. Selv om dommen gjaldt en forordning som ikke lenger er i kraft, hadde avgjørelsen lovmessige konsekvenser i Sverige. Overgangsbestemmelser angir at nye næringsmidler som har vært tillatt å selge i EU under forrige forordning kan selges i en overgangsperiode. Livsmedelsverket konstaterte derfor 1 oktober 2020 at næringsmidler bestående av hele insekter dermed lovlig kan selges som mat og dyrefôr (til fiskeoppdrett, pelsdyr og kjæledyr) i Sverige.

Foruten EU-regelverket nevnt tidligere må svenske næringsmiddelprodusenter forholde seg til særregler i Livsmedelsverkets [forskrift om Livsmedelsinformasjon](#). Forskriften krever blant annet at flytende næringsmidler skal angis i desiliter (en vanlig måleenhet i Sverige) og at det skal oppgis hvilken sort potet det gjelder mm. Det er lite sannsynlig at svenske særregler om næringsmiddelinformasjon har stor innvirkning på salg og produksjon av insekter som næringsmiddel.

Alle svenske næringsmiddelvirksomheter skal være registrerte og/eller godkjente hos relevant myndighet (enten Livsmedelsforetaket eller kommunen som virksomheten holder til i). Dette gjelder også for virksomheter som kun *formidler* næringsmidler.

3.2 Insekter som dyrefôr

Fra desember 2020 ble det innført nye rutiner for registrering av svenske fôrvirksomheter. De skal nå registreres hos Länsstyrelsen. Enkelte virksomheter må fortsatt registrere seg hos Jordbruksverket³⁶. Det kreves en separat godkjenning for produksjon av kjæledyrmat. Svensk dyrefôr skal ikke overgå grenseverdiene for fremmedemner og må følge krav om produktmerking i samsvar med [Foderregelverket](#). Jordbruksverket har publisert en nyttig [veiledning](#) til dette regelverket. Videre har de også en generell [veileder](#) for alle fôrprodusenter.

Dersom dyrefôr skal brukes til fiskeoppdrett, kreves det at insektene behandles i et godkjent produksjonsanlegg.

³⁶ Se for eksempel [Om produktion och hantering av foder i lantbruk](#) og [Produktion av foder](#) på Jordbruksverkets nettsider.

3.3 Frass

I Sverige følger man nevnte EU-regler for produksjon og omsetting av frass som gjødsel, i tillegg til visse råd fra Jordbruksverket som gjelder gjødsel³⁷. Per dags dato er bare Tebritos *Frass från mjölmask* KRAV godkjent som økologisk gjødsel i Sverige.

3.4 Dyrevelferd

Insekter i oppdrett er produksjonsdyr og går inn under Sveriges [dyrebeskyttelseslover](#). Dermed skal insekter skjermes fra unødvendig lidelse og sykdom, og leve i fasiliteter som gjør at de kan leve på en tilnærmet naturlig måte.

3.5 Relevante myndigheter

Følgende myndigheter er viktige med tanke på oppdrett og omsetning av insektprodukter i Sverige:

Livsmedelsverket er et forvaltningsorgan med en tilsvarende rolle som Mattilsynet har i Norge. Livsmedelsverket er underlagt Landsbygdsdepartementet.

Tullverket – i likhet med Tolletaten i Norge administrerer Tullverket inn- og utførsel av varer over grensene til Sverige. Mer detaljer om Tullverkets rolle i med hensyn til transport av insekter finner du lenger ned i denne rapporten.

Næringsdepartementet er den svenske myndigheten som administrerer virksomhetsanliggende, og har blant annet fokus på næringsmiddelprodusenter.

Jordbruksverket er forvaltningsorganet i Sverige med ansvar for jordbruk og fiske. Deres oppdrag er å sikre bærekraftig, lønnsom og etisk driftet svensk jordbruk. Som beskrevet nedenfor må alle næringsmiddelvirksomheter, inkludert insektprodusenter, registrere seg og godkjennes av Jordbruksverket.

³⁷ Jordbruksverkets [råd vedrørende gjødsel](#).

4 Svensk-norsk samhandel

Gjennom EØS-avtalen har Norge status som en del av EUs indre marked. Det er med andre ord lignende legale forutsetninger rundt inn- og utførsel av varer mellom Norge og Sverige som EU-medlemsland seg imellom. Derimot er ikke Norge inkludert EU sitt felles marked for landbruksvarer eller landbrukspolitik. Dette kan ha konsekvenser for import og eksport av vegetabiliske restprodukter til insektfôr fra Sverige til Norge.

Spesialreglene for EØS/EU-medlemmer gjenspeiles i terminologien: For handel mellom medlemmer bruker man ofte ordene *samhandel*, *innførsel* og *utførsel* istedenfor *import* og *eksport*. I denne rapporten brukes allikevel begrepene import og eksport for handel mellom Norge og Sverige.

Det finnes flere spesialbestemmelser som følge av Norges manglende EU-medlemskap:

- ◆ Varer skal fortolles når de fraktes over grensen EU-grensen.
- ◆ Det hender at varer fysisk må kontrolleres av tollmyndighetene, men det gjelder i prinsipp ikke for næringsmidler og jordbruksvarer³⁸.

³⁸ Se [Kommerskollegiums informasjon](#) om import og eksport

- ◆ Enkelte næringsmidler er avgiftsbelagte når de føres inn i Norge.
- ◆ Både norske og svenske virksomheter som importerer varer fra nabolandet må beregne og betale importmoms³⁹.

De fleste norske og svenske virksomheter som samhandler med hverandre benytter seg av et spedisjonsfirma som tar hånd om fortolling, avgifter og moms.

Insektproduksjon er fremdeles et nytt område og det finnes lite spesifikk informasjon om transport av disse produktene over EUs grenser. Det er derfor viktig å kontakte relevante myndigheter i Norge og Sverige før du foretar noen form for import eller eksport av insektprodukter mellom landene. Insekter er klassifisert som produksjonsdyr og mesteparten av informasjonen gitt nedenfor baserer seg på dette.

4.1 Svensk importør av insekter og insektprodukter

Du trenger ingen generell tillatelse fra Tullverket for å importere varer fra Norge. Derimot skal moms tillegges all import⁴⁰. Det finnes også spesielle krav og tillatelser for visse varer⁴¹.

Ifølge Livsmedelsverkets *Föreskrifter om kontroll vid handel med animaliska livsmedel inom den Europeiska unionen*⁴² er Norge likestilt med EU-land og reglene gjelder dermed også ved import av animalske næringsmidler fra Norge. En veiledning til denne forskriften er tilgjengelig [her](#). To viktige punkt i forskriften:

- ◆ Mottakere skal kontrollere at dokumentasjon med hensyn til hygieneregler er til stede og at all dokumentasjon samsvarer med faktisk innhold.
- ◆ Mottakere skal vise frem egen dokumentasjon som inneholder opplysninger om type næringsmiddel, mengde, avsenderland, avsendervirksomhet, dato og hvilken næringsmiddelvirksomhet som mottok forsendelsen.

I tillegg skal animalske næringsmidler som du importerer fra Norge komme fra godkjente virksomheter. Listen over godkjente norske produsenter av næringsmidler og fôr finnes på [Mattilsynets nettsted](#). Handelsdokument/hygienesertifikat skal medfølge import av insektmel og bekrefte at tillatte insektsarter og fôr er benyttet⁴³.

Dersom du importerer fôrprodukter fra Norge for å videreselge eller distribuere det, skal du registrere deg hos Jordbruksverket som fôrleverandør⁴⁴. Dersom det innførte fôret kun skal brukes til å fôre egne dyr, trenger du kun å registrere deg som fôringsvirksomhet⁴⁵. Svensk mottaker av norsk fôr har selv ansvaret for at produktene oppfyller svenske regler og krav for fôr. Se for eksempel Jordbruksverkets [veiledende sider for fôrprodusenter](#).

³⁹ Svenske aktører kan se på [Tullverkets side om importmoms](#) samt [Skatteverkets veileder om moms ved utenrikshandel](#). Nordmenn kan se på Skatteverkets side om [Mva ved import](#)

⁴⁰ [Tullverkets guide](#) for import av varer fra utenfor EU

⁴¹ [Mer om ulike krav og lisenser](#) for svenske importører

⁴² [LIVSFS 2005:22](#) baserer seg på EUs forordning 853/2004 om næringsmidler med animalske biprodukter (jfr. forordning (EU) nr. [142/2011](#), vedlegg XV kapitel 1

⁴⁴ [Registrering som fôrleverandør](#)

⁴⁵ [Registrering som fôringsvirksomhet](#)

4.2 Norsk eksportør av insekter og insektprodukter

Alle animalske næringsmidler skal være fremstilt, kontrollert, merket og utstyrt med dokumentasjon i henhold til krav i den norske [Importkontrollforskriften](#) og Animaliehygieneforskriften⁴⁶. Det er kun virksomheter som er godkjent/registrert i henhold til det animalske biproduktregelverket som får samhandle med animalske biprodukter.

Mat til kjæledyr som er merket i samsvar med relevant EU-lovgivning omfattes ikke av loven for animalske biprodukter.

Norske virksomheter som eksporterer fôrvarer og animalske biprodukter til Sverige må varsle Mattilsynet og søke tillatelse hos Jordbruksverket⁴⁷. Det er ingen krav til registrering (i Sverige) av norske virksomheter som skal selge varer til Sverige⁴⁸.

Når Norge eller et EU-land eksporterer visse typer materialer, inkludert insektmel⁴⁹ og insektsbaserte gjødselprodukter, skal Mattilsynet eller myndighet på opprinnelsesstedet informere om hver forsendelse ved hjelp av [TRACES](#)-systemet.

4.3 Norsk importør av insekter og insektprodukter

I Norge er alle importører underlagt [Importkontrollforskriften](#), der Mattilsynet har ansvar for å gjennomføre bestemmelsene. Importører av næringsmidler må registrere seg i [Mattilsynets skjematenester \(MATS\)](#) og har selv ansvar for at næringsmiddelet er helsemessig trygt, samt at det følger norsk næringsmiddelovgivning, som for eksempel det tidligere nevnte regelverket rundt matmerking⁵⁰. Dersom dette ikke er tilfellet, kan Mattilsynet nekte deg å importere og omsette produktet. I utgangspunktet er det ingen meldeplikt for insekter som næringsmidler når de kommer fra et EU/EØS-land⁵¹.

Transportører av dyrefôr i Norge skal la seg registrere i Mattilsynets skjemateneste under aktiviteten «transport» og tilfredsstillte relevante krav i EU-forordning [183/2005](#) vedlegg 2, blant annet om renhold, forveksling, kryssforurensning og journalføring/sporbarhet⁵². Mattilsynet har publisert en veileder om tekniske bestemmelser ved import og samhandel av fôr⁵³. Den som transporterer dyrefôret fra Sverige må i tillegg registrere seg som transportvirksomhet hos Jordbruksverket⁵⁴.

⁴⁶ [Animaliehygieneforskriften](#) baserer seg på EUs forordning 853/2004 om næringsmidler med animalske biprodukter

⁴⁷ Se Jordbruksverkets [nettside om handel med produkter fra dyr](#). En mal for søknad om godkjennelse av forsendelsen av animalske biprodukter innenfor EØS er tilgjengelig via Mattilsynets [nettsted](#). Generelle bestemmelser om transport av matvarer er beskrevet på [Mattilsynets nettsted](#).

⁴⁸ Se [Grensetjansens sider om import og eksport](#).

⁴⁹ Insektmel består i hovedsak av oppmalte insekter, og kategoriseres av EU som Processed Animal Protein (PAP). En oversikt over ulike kategorier er tilgjengelig [via Jordbruksverket](#). Insekter som skal brukes til fôr er animalsk biprodukt av kategori 3. Insektekstremerter til bruk som gjødsel er kategori 2.

⁵⁰ [Plikter for importør av næringsmidler](#), Mattilsynet

⁵¹ [Mattilsynets side om insekter som mat](#)

⁵² [Registrering/godkjenning iht. forskrift om fôrhygiene](#), Mattilsynet

⁵³ [Mattilsynets veileder om tekniske bestemmelser ved import og samhandel av fôr](#).

⁵⁴ Se [Jordbruksverkets nettsted av transport av fôr](#)

For fôrvarer⁵⁵ gjelder egne bestemmelser, blant annet:

- ◆ Det må følge med helsesertifikat som bekrefter at det kun er benyttet insekterarter, fôrsubstrater og bearbeidingsmetoder som er tillatt i EØS-området.
- ◆ Animalske biprodukter til fôr må komme fra en godkjent biproduktvirksomhet⁵⁶.
- ◆ Norsk fôrimportør må være registrert hos Mattilsynet.
- ◆ Transportører av fôrvarer er registreringspliktig.

Regelverk om import av *levende* insekter fra EØS forvaltes av Miljødirektoratet. Dersom du importerer levende insekter som ikke er av artene *Tenebrio molitor*, *Gryllus assimilis* eller *Musca domestica*, må du søke om spesialtillatelse⁵⁷.

4.4 Svensk eksportør av insekter og insektprodukter

Dersom du har eksisterende virksomhet i Sverige og eksporterer varer til Norge uten å utføre arbeid på norsk mat, trenger du ikke å registrere bedriften din i Norge. Det kan allikevel være aktuelt med registrering for å forenkle import av varene dine for kjøperen i Norge, for eksempel ved at de slipper å rapportere og betale moms selv.

Dersom du ønsker å eksportere næringsmidler fra Sverige, skal du være registrert eller godkjent som næringsmiddelvirksomhet hos kontrollmyndigheten og informere dem om at du skal drive eksport⁵⁸. Kontrollmyndigheten er som regel miljøkontoret i kommunen der virksomheten holder til, men kan også være Länsstyrelsen eller Livsmedelsverket avhengig av din virksomhet.

Alle som transporterar foder måste registreras som transportverksamhet⁵⁹.

Som sagt gjelder i de fleste tilfeller fri handel mellom medlemsland i EU og stort sett gjelder dette for Norge også. Det holder som oftest at merkingen på produktene oppfyller de kravene som finnes i mottakerlandet, samt at det foreligger identifiseringsmerking og sporbarhetskrav. For transport av animalske biprodukter (som f.eks. gjødsel) gjelder en særskilt registrering⁶⁰.

4.5 Import og eksport av restprodukter til insektfôr

I Dalarna-Hedmark grensregionen finnes muligheter for insektoppdrettere å utnytte restproduktene som oppstår i jordbruket rett over grensen. En del av hensikten med denne rapporten er derfor å undersøke hvorvidt svenske og norske insektoppdrettere kan importere restprodukter som poteter, gulrøtter, korn, brød og mask fra nabolandet for å bruke det som insektfôr. Den siste delen av rapporten dreier seg om ulike muligheter og hinder for dette.

Restprodukter kjennetegnes ved at de utilsiktet oppstår under produksjonen av et annet produkt. Produsenten vil ofte forsøke å gjenbruke restprodukter i egen produksjon, men det er

⁵⁵ Fôrvarer i denne sammenheng er tilsetningsstoffer, premikser (blanding av tilsetningsstoffer), tilskuddsfôr, fôrmidler/råvarer og bruksferdige fôrblandinger.

⁵⁶ [Liste over godkjente produkter og virksomheter](#), Mattilsynet

⁵⁷ Se [Miljødirektoratets informasjonsside](#) om import av blant annet insekter

⁵⁸ Se blant annet [Informasjon rundt registrering av næringsmiddelvirksomhet i Sverige](#)

⁵⁹ Se [Jordbruksverkets hemsida om transport av foder](#).

⁶⁰ Se [Jordbruksverkets nettside om transport av animalske biprodukter](#)

ikke alltid mulig. EU skiller mellom restprodukter som er avfall og restprodukter som er biprodukter:

- ◆ Biprodukt: blir til en ny vare som er underlagt reglene for lignende produkter, som for eksempel de regler som er blitt nevnt ovenfor for næringsmidler og dyrefôr.
- ◆ Avfall: skal enten deponeres eller gjenbrukes og omfattes av EUs forordninger om avfall ([2008/98](#)) og transport av avfall ([1013/2006](#)).

Jordbruksverket og Mattilsynet svarer via epost at restprodukter ikke anses som avfall hvis det skal anvendes som dyrefôr:

De produkter du nämner⁶¹ får inte vara avfall utan ska komma som foder från registrerade foderföretagare. - Susanne Liljenström, Smittskyddshandläggare, Jordbruksverket 29 januari 2021

Når restproduktene du beskriver skal gå til fôr, så er det en råvare og ikke avfall. - Line Gertrud Lundstein, veterinær, spesialinspektør, Mattilsynet 29 januar 2021

Med andre ord: Restprodukter fra jordbruk som ikke skal selges som næringsmidler omfattes av regler for dyrefôr dersom de skal brukes som mat til insekter⁶². Dette gjelder også når restproduktene kun skal inngå som en ingrediens i produksjonen av dyrefôr.

Landbruksvarer omfattes ikke av EØS-avtalen⁶³. Som et ledd i å beskytte norsk landbruk er det høyere tollavgift når du importerer visse landbruksvarer til Norge. Dette inkluderer poteter og korn^{64, 65}. Dette tollvernet reguleres gjennom Verdens handelsorganisasjon. Det er allikevel innvilget tollfrihet på en del landbruksvarer som importeres til Norge for å brukes til dyrefôr, som for eksempel mais. Det finnes også unntak for vegetabiliske oljer. Derimot kan vi ikke se at dette gjelder importvarer der Norge selv har en solid produksjon, som gulrøtter. Norske importører av landbruksvarer kan søke Landbruksdirektoratet om nedsettelse av tollavgift⁶⁶.

I den norske Tolltariffen listes tollsatser som gjelder for ulike varekategorier. Tollsatsene vil variere utifra råvare, landet du importerer fra, mengde, sesong og andre detaljerte kriterier som tilstand, form, mm. Tollmyndighetene har tjenester der du kan undersøke vite hvilken tollsats som gjelder for varen du skal importere⁶⁷. Tolletaten råder alle som er usikre på varekategorien til å ta kontakt med dem. Du kan også få en gratis og bindende forhåndsuttalelse for varen du ønsker å importere eller eksportere.

⁶¹ Gulrøtter, poteter, korn, brød, mask

⁶² Og muligens planter, for eksempel om det følger med mye jord.

⁶³ Hvilke varer det gjelder finnes i [Protokoll 3](#) til EØS avtalen

⁶⁴ Se for eksempel [Lov om innførsel og utførselregulering](#), [RÅK-importforskriften](#), [Tolloven](#)

⁶⁵ Se Mattilsynet [veileder for import av potet](#).

⁶⁶ [Søknad om av tollnedsettelse på jordbruksvarer](#)

⁶⁷ Søk i [tulltaxan](#) og [tolltariffen](#)

5 Pågående og fremtidige prosesser

Det skjer stadig utviklinger i lovgivningen rundt insekter som mat og dyrefôr, spesielt på EU-nivå. I den forbindelse finnes det flere nettsteder der du kan holde deg orientert rundt endringer og oppdateringer.

5.1 EU-prosesser

- ◆ [Oversikt](#) over søknader som for øyeblikket er inne til vurdering som ny mat i EU.
- ◆ [Nyhetsavdelingen](#) til den internasjonale interesseorganisasjonen til insektprodusenter (IPIFF). Organisasjonen har også en aktiv [Twitter-konto](#).
- ◆ EFSA sin [nyhetsavdeling](#). På nettstedet finner du også myndighetens publikasjoner, veiledninger og artikler.

5.2 Norge

- ◆ Mattilsynet har et svært informativt nettsted og regelmessige kunngjøringer kan følges [her](#). Temaene [insekter til mat](#) og [insekter til fôr](#) oppdateres ettersom lovgivningen utvikler seg.
- ◆ Tolletaten har også en [nyhetsside](#) på nettstedet sitt.

5.3 Sverige

- ◆ Livsmedelsverket har en [spesialside](#) som filtrerer nyheter som gjelder næringsmiddelvirksomheter.
- ◆ Tullverket har en egen [avdeling for virksomheter](#) med informasjon om import og eksport.
- ◆ Jordbruksverket har også et informativ og oppdatert [nettsted](#), hvor du finner informasjon og råd om relevante regelverk.

5.4 utfordringer i forbindelse med COVID-19

Corona-pandemien har skapt utfordringer for mange virksomheter. Næringsmiddelbransjen er ikke noe unntak. Både [Livsmedelsverket](#) og [Mattilsynet](#) har publisert råd til næringsmiddelvirksomheter i henholdsvis Sverige og Norge om hvilke spesialregler som gjelder og hvordan du best kan håndtere ulike ledd i produksjon og omsetning i den nåværende situasjonen. Begge nettsidene gir svar på en rekke vanlige spørsmål som kan være relevante for næringsmiddelvirksomheter.

- ◆ Mattilsynet har publisert artikler med spesifikk coronavirus-relatert informasjon til [produsenter, leverandører og importører av økologiske produkter](#) og generelt til [matimportører](#).
- ◆ Livsmedelsverket har også publisert en artikkel til [virksomheter vedrørende næringsmiddelkontroll](#) under coronaviruspandemien.

- ◆ EU vedtar og publiserer en rekke kunngjøringer og bestemmelser på nettsiden sin i forbindelse med pandemien. Her finner du informasjon om blant annet [næringsmiddel](#), [toll](#) og [transport](#).

6 Konklusjon – muligheter og hinder

6.1 Insekter som næringsmiddel

Stadig flere spiselige insektprodukter lanseres på markedet i Norge og Sverige: proteinpulver, proteinbarer, øl, hamburgere, is krem, nudler, olje, pasta, pølses, tapenade, småkaker og frokostblandinger. Utvalget gjenspeiler en optimisme blant norske og svenske produsenter av insektmat, til tross for at det hittil kun er én insektart som er godkjent som ingrediens i næringsmidler. Det finnes også andre faktorer som kan bremse utvikling av insektmatnæringen i Norge og Sverige.

Insekter har lite til felles med andre produksjonsdyr. Mye av regelverket for produksjonsdyr blir derfor umulig eller unaturlig å påføre insektoppdrett. For eksempel kreves det at oppdrettere av produksjonsdyr skal melde ifra om hvert eneste dyr som dør! I tillegg forventes det at fôr til produksjonsdyr skal holde tilnærmet «næringsmiddelkvalitet». Beslutningstakere og kontrollorganer må utvikle og praktisere et regelverk som er bedre tilpasset insektoppdrett.

Prosessen med å søke om godkjenning av insekter som «ny mat» i henhold til Ny-mat forordningen er svært krevende, kostbar og langsom. Dette er demotiverende og avskrekkende for entreprenører innen insektoppdrett. Det hindrer satsning på en bransje som produserer proteinrike og miljøvennlige næringsmidler.

Nå som Norge og Sverige har likestilt regelverk bør de utnytte hverandres kunnskap og ressurser og sammen utvikle virksomheter og markeder for insektbasert mat. De må også stå sammen i arbeidet med å påvirke internasjonal og nasjonal næringsmiddelpolitikk. KLIPP er et godt eksempel på et slikt samarbeid.

6.2 Insekter som dyrefôr

Fisk er hittil det eneste produksjonsdyret som kan føres med insekter. Det er først og fremst i Norge at det finnes et marked for fôr til fiskeoppdrett. Derimot blir landbaserte og lukkede fiskeoppdrettsanlegg mer vanlig. Fremover vil markedet for dyrefôr laget av insekter derfor vokse i både Norge, Sverige og andre land. I tillegg jobber EU med en fremtidig lovendring som kan åpne opp for bruk av insektbasert fôr til fjærkre og svin, som kombinert utgjør størstedelen av produksjonsdyr i både Norge og Sverige⁶⁸.

6.3 Svensk-norsk samhandel

Noe som kan komplisere transport av insekter og insektprodukter over den norsk-svenske grensen er klassifisering av insektprodukter utifra eksisterende varekoder hos tollmyndigheter. Det kan være vanskelig å finne en kategori der det føles naturlig å plassere insektprodukter.

Transport av fôr til insekter kan også skape utfordringer. Restprodukter fra jordbruk er bærekraftige kilder til insektfôr. Men dersom restproduktene defineres som dyrefôr så omfattes

⁶⁸ Ifølge offisiell statistikk fra de statlige statistikkbyråene i [Norge](#) og [Sverige](#).

de av fôrregelverket. Dette kan virke overdrevet komplisert for vegetabiliske restprodukter som bare skal kjøres noen få mil over grensen.

Dersom de defineres som landbruksprodukter kan nordmenn som ønsker å importere svenske restprodukter fra jordbruk risikere å måtte betale høye tollavgifter. For dem kan det være billigere å føre sine insekter med ferske gulrøtter fra Rema 1000 enn å importere defekte gulrøtter fra svenske bønder.

Dersom restprodukter fra jordbruk defineres som avfall er saken en annen. Men også her er regelverket utydelig takket være ulike definisjoner på avfall og ulike tolkninger hos nasjonale myndigheter og EU. Dette skaper ikke bare hinder for insektprodusenter, men barrierer til en sirkulær økonomi. Mer om dette i vedlegg 1.

6.4 Veiledning til insektbedrifter

En del av hensikten med denne juridiske kartleggingen var å kunne veilede norske og svenske insektbedrifter. Vi ønsket helt til slutt å lage en guide som svarer på de vanligste problemstillingene som insektbedrifter står ovenfor, som for eksempel hvilke regler som gjelder for transport av insekter over grensen. Det har vært krevende å få svar på slike spørsmål – spørsmål som for insektbedrifter er helt grunnleggende, men som for norske og svenske myndigheter er nytt territorium uten tilpassede særregler. Man blir ofte henvist videre til lokale kontor eller informert om at hvert enkelt tilfelle må vurderes for seg. Med andre ord er det per i dag umulig å gi konkret veiledning rundt oppdrett, handel og transport av insekter som gjelder for alle insektbedrifter i Norge/Sverige.

6.5 Påvirkningsmuligheter

Produksjon og samhandel av insekter vil i de aller fleste tilfeller omfattes av EU-regelverk. Derimot er det nasjonale myndigheter som bestemmer hvordan de skal organisere kontroller og sikre at reglene etterleves. I kompliserte tilfeller, for eksempel der det er uklart hvordan man skal kategorisere produkter, er det nasjonale og lokale myndighetsorgan som vurderer, viser skjønn og veileder produsenter, importører og eksportører.

Som medlemmer i EU og EØS har norske og svenske myndigheter innflytelse på EU-regelverket. De kan ta med seg erfaringer fra egne land til diskusjonsbordet i Brussel. En viktig rolle for KLIPP er derfor å dele sine prosjekterfaringer med norske og svenske myndigheter.

Vedlegg 1 – Restprodukter fra jordbruk: Biprodukt eller avfall?

Jordbruksverket og Mattilsynet definerer restprodukter fra jordbruk som skal bli til dyrefôr som biprodukter – altså *varer*. Vi ønsker å drøfte muligheten til at det istedenfor kan defineres som *avfall*. Dette kan ha store implikasjoner for insektoppdrett for ikke å nevne miljøet.

Et biprodukt er et produkt som oppstår i en produksjonsprosess uten at hensikten var å produsere dette objektet. For at det skal defineres som et biprodukt og ikke avfall må objektet/gjenstanden fylle samtlige fire kriterier⁶⁹:

1. Det er sikkert at det skal anvendes videre
2. Det skal anvendes direkte uten annen bearbeiding enn normal industriell praksis (som for eksempel endring av størrelse eller form, rensing, tørking og oppblanding)
3. Det har oppstått som en integrert del av en produksjonsprosess
4. Fortsatt bruk må være lovlig, dvs. oppfylle produkt-, miljø- og helsekrav for den spesifikke bruken

Avfall defineres som ethvert objekt eller stoff som innehaveren kaster eller har til hensikt å kaste fordi de ønsker det og/eller må det⁷⁰. Det skilles mellom:

- a) Waste disposal: Avfall som skal deponeres eller brennes. Slikt avfall får ikke eksporteres til andre EU-land.
- b) Waste recovery: Avfall som kan gjenbrukes *som det er* til å erstatte andre materialer som ellers ville fylt en bestemt funksjon⁷¹. Et vanlig eksempel er når avfall blir en energikilde.

EUs forordning om avfall ([2008/98](#)) stiller krav til avfallsprodusenter i EU og EØS. Blant annet skal de forsøke å redusere, gjenvinne eller gjenbruke avfallet sitt. Forordningen redegjør også for hvordan du skal deponere avfall. I tillegg finnes det regler om farlig avfall, samt hvilke typer avfall som kan gjenbrukes.

EUs forordning om transport av avfall ([1013/2006](#)) stipulerer hvordan og hvor ulike typer avfall kan transporteres. Blant annet står det at kun avfall som har en gjenbruksverdi (recovery) kan transporteres til et annet EU/EØS-land og at det må sikres at gjenbruken foregår i henhold til gjeldende regler i tidligere nevnt forordning, samt oppfyller andre krav rundt sikkerhet, miljø og forurensning.

I EUs forordning om avfall benyttes begrepet *organisk avfall* som en type avfall som kan gjenbrukes⁷². Gulrøtter, poteter, mask, brød og korn kan falle i denne kategorien. Ifølge en EU-rapport fra 2020 er avfall som gjenbrukes som dyrefôr et foretrukket bruksområde⁷³.

⁶⁹ Forordning 2008/98 om avfall, artikkel 5

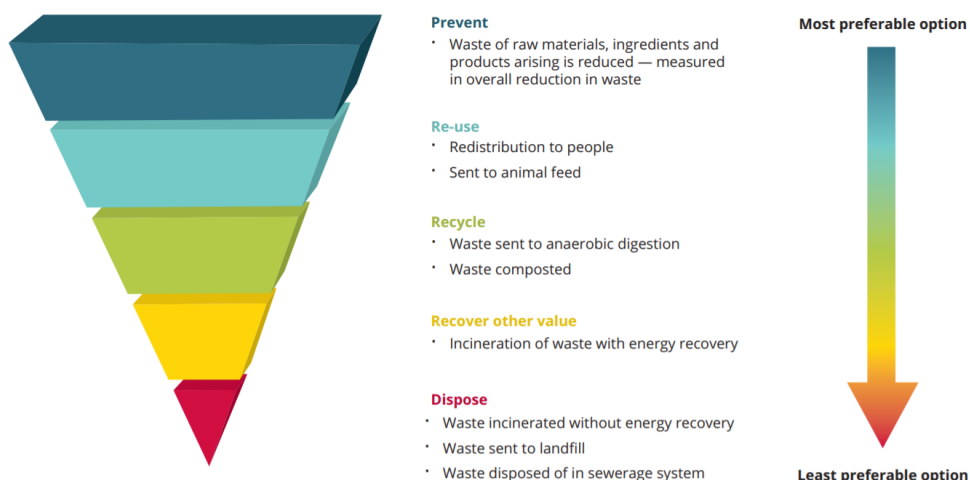
⁷⁰ [EU direktivet som omhandler avfall](#)

⁷¹ Det er ikke snakk om at avfallet blir til et *nytt* produkt som ved gjenvinning, det brukes som det er.

⁷² [Forordning 2008/98](#) om avfall, Annex II – Recovery 3

⁷³ European Environment Agency [rapport om bio-waste 4/2020](#)

Figure 4.1 The food waste hierarchy

Source: Modified with permission from SEPA (2016).

Å gå fra avfall til ressurs var ett av hovedmålene når EU-kommisjonen endret sitt avfallsregelverk i 2018. Deres «End of waste»-prinsipp tilsier at når avfall blir til et anvendelig, trygt og etterspurt produkt, så er det ikke lenger avfall⁷⁴. Med denne logikken kan man konkludere med at: **Dersom det utvikles en etterspørsel for jordbruksavfall, så er det ikke lenger avfall, men biprodukter.**

Samtidig understreker både EU og norske myndigheter at materialer kan være avfall selv om de kan utnyttes til andre formål⁷⁵. Faktisk har EU et mål om å styrke den økonomiske verdien til avfall. Da oppstår spørsmål som: **Når opphører et restprodukt å være avfall og blir til et biprodukt?** Dette vil eventuelt være avgjørende for hvilke regler som gjelder når jordbruksrestprodukter skal transporteres mellom Norge og Sverige.

Vi spurte Mattilsynet om de forstår at det kan være vanskelig å skille mellom avfall som kan gjenbrukes og biprodukter. De svarer:

Når du snakker om gråsoner og «end of waste», er det kanskje det som folk i det daglige kaller søppel/avfall?

Vi svarer at det også omfatter organisk avfall fra næringsmiddelprodusenter og legger til at den norske Forurensningsloven i likhet med EU-regelverket presiserer at avfall kan gjenbrukes. Svaret vi får er:

I henhold til Lex specialis-prinsippet, vurderer jeg at regelverket om dyrehelse og planteskadegjørere går foran de generelle prinsippene i forurensningsloven.

Det svenske Jordbruksverket tok heller ikke stilling til spørsmålet, men viser til sine nettsider.

Skillet mellom biprodukter og avfall som kan gjenbrukes er ikke tydelig. Dette kan skape barrierer til en sirkulær økonomi⁷⁶. Det kan oppstå dilemmaer, som når en virksomhet må betale avfallsavgifter for

⁷⁴ Se EUs [End of waste rammeverk](#) og [Forordning 2008/98](#) om avfall, artikkel 6

⁷⁵ Se for eksempel Prop. 89 L (2015–2016) [Endringer i forurensningsloven](#) (avfallsdefinisjoner m.m.)

⁷⁶ Se for eksempel [Norsk Industri](#)

restprodukter som avfallsvirksomheten faktisk kan gjenbruke. Da vil de foretrekke å betegne stoffet som et biprodukt, noe som også låter mer attraktivt i markedssammenheng⁷⁷.

Dersom insektoppdrettere i Indre Skandinavia kan utnytte jordbruksavfall rett over grensen oppfylles nærhetsprinsippet i EU sin avfallspolitikk at avfall skal ha sin endestasjon så nære kilden som mulig. Men komplisert regelverk og utydelige definisjoner hindrer dette.

Det er store kostnader knyttet til deponering av restprodukter fra jordbruk – *waste disposal* – samtidig som det har enorme konsekvenser for miljøet. I dag blir avfall fra jordbruk iblant hentet av oppdretterne selv som gir det direkte til sine dyr. Vi mangler gode regler og rutiner for logistikk av slik virksomhet – spesielt over landegrensene. Derimot finnes det vellykkede eksempler som man kan lære av, for eksempel norsk slakteavfall som eksporteres til Kina.

⁷⁷ I 2015 ble det foreslått endringer i definisjonen på avfall i den norske Forurensningsloven fordi privatpersoner og virksomheter antok at bare det som kastes kan defineres som avfall.